

Válasz

Dr. Síklaki István „Hová lett a református öntudat”? című PhD disszertációról készített bírálatára

Nehéz helyzetben van a dolgozat szerzője, amikor egy bírálat alapvetően pozitív értékelést tartalmaz, s az opponens általa megfogalmazott kritikával pedig a szerző egyet is ért.

Síklaki tanár úr hiányolta, hogy az egyházi nyilvánosságot jelentősen átalakító online médiumokat nem állítottam az új média társadalmi hatásainak kontextusába.¹ Eredetileg terveztem írni egy ilyen fejezetet, amely végül önálló gondolati egységként kimaradt, s valóban hiányzik a szövegből. A kihagyás alapvető oka az volt, hogy az online médiumok nyilvánosságra gyakorolt hatásának fő kérdése – vagyis az, hogy milyen hatással vannak *pontosan* a nyilvánosság demokratizálódására – megfelelő forrásanyag hiányában a református nyilvánosság összefüggésében még nehezen vizsgálható. Így pedig egy általános problémafelvető, kontextualizáló fejezet kevésbé tudott volna kötődni a vizsgálat konkrét tárgyához, hiszen annak összefüggéseiben csupán egy, a református nyilvánosság szerkezetváltásával kapcsolatos hipotézis megfogalmazásáig jutottam el (86-90. oldal). A disszertáció elkészülte óta a helyzet nem sokat változott, ám – egyházi választások közeledtén – izgalmas időszak előtt állunk, melynek történéseit a tágabb kontextus körvonalazása nyilvánvalóan segíteni fogja.

A virtuális térben szerveződő csoportok identitásának kérdését szintén csak érintettem (a 97-98. oldalon) ám a kutatás folytatásának ez mindenképpen az egyik legfontosabb területe lesz. E tekintetben az egyik lényeges kérdés az, hogy miképpen kapcsolódnak egymáshoz az online és az offline színterek, hiszen bármennyire lényeges is az identitás változása szempontjából az online színterek és diskurzusok hatása, az egyház azért meghatározó módon „offline” közösség. Még. Ennek a kérdésnek a tanulmányozása azért is kiemelkedően fontos, mert a reformátusok körében is egyre népszerűbbé válnak a vallásosság megélésének online formái – úgymint interneten közvetített istentiszteletek, közös imádság videokonferencia segítségével, „imatámogatás” kérése folyamatosan frissülő fórumokon vagy kegyességi irányzatok mentén, hitbeli kérdések megvitatására szerveződő online csoportok és chatszobák – melyek bizonyos esetekben a vallásosság megélésének domináns színtereivé is válhatnak. Ez a kérdés pedig közvetlenül kapcsolódik a gyülekezet-fogalom disszertációmban is felvetett átalakulásához, melyben az egyik központi motívum éppen az egymással való közösség érzésének dominanciája, illetve az új, hálózatos egyházmodell kialakulásához és megerősödéséhez is, melyben a hálózat csomópontjai éppúgy lehetnek online mint offline közösségek.

Szintén fontos, és valóban kevésbé kifejtett probléma az, melyre Síklaki tanár úr Tajfel és Turner elmélete kapcsán hívta fel a figyelmem. „A saját csoporttal való azonosulásból eredő pozitív identitás (...) kiváltja a külső csoporttal szembeni elfogultságot, mintegy ebben a kontrasztban erősítve meg a saját csoport magasabbra értékelésén keresztül az egyéni önértékelést.”² A kérdés különösen izgalmas, hiszen a „mi-ők” ilyen értékelő szembeállítás az egyházi közösségek egymással és a környezetükkel való kapcsolatában gyakorlatilag a kezdetektől tetten érhető. Egyfelől az eklésziában (*ἐκκλησία*) a kiválasztottak közösségét az elvetettek „világával” szembe állító egyházi önértelmezésben, ami ugyanakkor magában hordozza a hitelesség kérdését is, hiszen miképpen lehet az egyház bárhogyan értelmezett példaadása hiteles azok előtt, akikhez mint alacsonyabb rendűekhez beszél? Másfelől ez a konfliktus a református művelődésre is rányomja a bélyegét, hiszen ennek mentén is értelmezhető az idegen, Habsburg-párti, elnyomó katolikussal szemben a vastag nyakú „rebellis”, magyar kálvinista – máig élő – identitás-mintázata. Ugyanígy értelmezhető a Kozma Zsolt erdélyi református teológus által megfogalmazott ökumené-felfogás, mely a keresztyén egyházak együttműködését csak a magyar nyelvi és kulturális keretek között tartja lehetségesnek.³ Kozma fontos érvként

¹ Síklaki István: Opponensi vélemény Nagy Károly Zsolt doktori disszertációjáról, melynek címe: „Hová lett a református öntudat? A magyar református felekezeti identitás megújításának néhány diskurzusáról”. 2. p.

² Síklaki, i.m. 2. p.

³ Kozma Zsolt: Istennek egy nemzetét felismerni magunkban. A Kozma Zsolthoz intézett kérdések és válaszok. In Uő.: *Önazonosság és küldetés. Tanulmányok*. Kolozsvár, 2001, Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása, 173-187.

hozza fel a magyarság híd-szerepét, illetve evangélizációs és kulturális küldetését a Kárpát-medence népei között: vagyis az evangélium és a kultúra hirdetését egy evangélizálatlan és kulturálatlan környezetben. Ezekkel azonban mintegy kontrasztot alkotva jelenik meg a disszertációmban is elemzett identitásprogramokkal, első sorban ismét a híd-szerep újraértelmezésével, illetve a példaadás- és demokrácia-programmal kapcsolatosan a toleráns református figurája, akinek a számára éppen az etnikus kategóriákban gondolkodó tradicionális református (bárhogyan töltik is fel ezt a kategóriát) alakja az, akit magával szemben leértékelhet. Így azután az értékelő mi-ők törésvonal a felekezet határain belülre kerül. Ez utóbbi identitásmintának a programszerű megjelenése a református egyházi médiumokban egyre határozottabban kivehető, aminek jelentősége például az egyházban lezajló generációs váltás összefüggésében nem elhanyagolható. A probléma kiemelését köszönöm, és valóban, ez az egyik olyan téma, amit a közeli jövőben kutatni szeretnék.

Végül opponensem az egyház szervezeti változása, megújulása szervezetszociológiai szempontú elemzésének lehetőségét veti fel. Őszintén be kell vallanom, hogy ez számomra új felkészültségek elsajátítását teszi szükségessé, ám a várható tanulságok nyomán ez a befektetés bizonyára meg is térül. Ennek a szempontnak az érvényesítése az egyházunkban tervezet egyházzsociológiai kutatás keretei közt valószínűleg meg is valósítható.

Ismét megköszönve opponensem kitüntető figyelmét, tisztelettel kérem válaszom elfogadását.